

ԳՅՈՒՐՁԻՆՅԱՆ ԴԱՎԻԹ
(Հայաստան, ՀՀ ԿԳՆ Լեզվի կոմիտե)

**ՀԱՅ ԱՌԱՋՆԱԲԱՂԱԴՐԻՉՈՎ ՀԱՏՎԱԾԱԿԱՆ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԿԱՊԱԿՑԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Կապակցելիությունը¹ լեզվական միավորներին (նվազագույն միավորներից՝ հնչյուններից սկսած) բնորոշ ամենաեական հատկությունն է: Բառերի կապակցելիությունը բնութագրվում է որպես բառային նշանակության մեջ պարփակված ներուժ, այլ կերպ ասած՝ լիմաստ ուրիշ բառ իրեն ձգելու, քերականորեն կապելու ունակություն, որը խարսխվում է կապակցվող բառերի իմաստային հարաբերությունների, նրանց «իմաստային համաձայնության»² վրա, այսինքն՝ «կապակցությունները կազմվում են առաջին հերթին բաղադրիչների իմաստային գուգորդումների հնարավորության դեպքում»³: Տվյալ միավորն ամբողջական է դառնում, նրա իմաստը հստականում է, երբ ձևավորվում է լրացում-լրացյալի կապակցությունը:

Կապակցելիությունը միաժամանակ տարաբնույթ երևույթ է. այն թե՛ շարահյուսական է, թե՛ բառաքերականական, թե՛ իմաստային⁴ և պայմանավորված է քերականական, բառային և իմաստային գործոններով:

Հայ առաջնաբաղադրիչով հատվածականները⁵ բառային միավորներ են ընկալվում⁶, ածականի արժեք ունեն և այդ արժեքով (խոսքի մասերի կապակցելիության օրենքների համաձայն) շարահյուսական հարաբերությունների մեջ մտնում և

¹ **Կապակցելիություն** գլխաբառ չունեն հայերենի լեզվաբանական (տերմինաբանական), բացատրական բառարանները, **գուգորդելիություն** բառի հետ այն կա Ա. Ն. Նազարյանի «Լեզվաբանական տերմինների ֆրանսերեն-ռուսերեն-հայերեն ուսումնական բառարանում» (Երևան, 1993, էջ 101):

² Տե՛ս Лингвистический энциклопедический словарь, Москва, 1990, էջ 483:

³ Տե՛ս Վ. Ա. Քոսյան, *Ժամանակակից հայերենի բառակապակցությունները*, Երևան, 1975, էջ 111:

⁴ Հմմտ. А. Г. Назарян, *Фразеология современного французского языка*, Москва, 1987, էջ 70-71:

⁵ Հանգամանորեն տե՛ս Դ. Գյուրջիյան, **Հայ առաջնաբաղադրիչով հատվածական բաղադրությունները**, Գիտական հոդվածների ժողովածու (նվիրվում է Գր. Ղափանցյանի ծննդյան 130-ամյակին), «Աստղիկ» հրատ., Երևան, 2017, էջ 57-72, Դ. Գյուրջիյան, **Հայ առաջնաբաղադրիչով հատվածական բաղադրությունների բառարանային մշակումը**, «Ջահուկյանական ընթերցումներ» գիտական հոդվածների ժողովածու, «Աստղիկ» հրատ., Երևան, 2018, էջ 35-45:

⁶ Հայերենագիտական աշխատություններում դրանք անվանում են «անվանական կիսահարադրական բարդ բառեր» (տե՛ս Ս. Գ. Աբրահամյան, *Ժամանակակից գրական հայերեն*, Երևան, 1981, էջ 98), «հարադրության տեսակ պետք է համարել նաև այն բարդությունները, որոնց առաջին բաղադրիչը առանց ածանցի կամ կրճատաբար է գործածվում» (տե՛ս Ա. Մարգարյան, *Ժամանակակից հայոց լեզու*, Երևան, 1990, էջ 71):

բառակապակցություններ կազմում գոյականների հետ⁷: Հատվածականները լրացյալի նկատմամբ միշտ առաջադաս դիրք ունեն:

Հայ առաջնաբաղադրիչ ունեցող հատվածական բաղադրություններով կապակցությունները, որ գործածվում են պաշտոնական, քաղաքական, դիվանագիտական խոսքում, որոշակի գաղափար են տալիս հայերի, Հայաստանի և ուրիշ ժողովուրդների ու պետությունների հարաբերությունների, պատմական և ժամանակակից տարբեր իրողությունների մասին, ուշագրավ տեղեկություններ հաղորդում: Լեզվական նյութը, այսպիսով, դառնում է յուրատեսակ հաղորդիչ, առարկայական աշխարհի, իրականության բացահայտման միջոց:

Հայ առաջնաբաղադրիչով հատվածականների կապակցելիական առանձնահատկությունների մասին խոսելիս հարկավոր է պարզել՝ ա) ո՞ր բառերի հետ է կապակցվում հատվածական տվյալ բաղադրությունը, բ) ո՞ր բառերի հետ են կապակցվում **հայ** առաջնաբաղադրիչով հատվածականներն առհասարակ: Կդիտարկենք ամենահաճախական վեց բաղադրություններով (**հայ-թուրքական, հայ-ռուսական, հայ-վրացական, հայ-ադրբեջանական, հայ-ամերիկյան, հայ-իրանական**) կազմված կապակցությունները՝ հիմք ընդունելով Արևելահայերենի ազգային կորպուսի (ԱՐԵՎԱԿ) ընձեռած նյութը⁸: Նախ կքննենք բաղադրություններն առանձին, ապա կբացահայտենք ընդհանուր գծերը:

ՀԱՅ-ԹՈՒՐԿԱԿԱՆ: **Հայ-թուրքական** բաղադրությունը գործածության մեջ է մտել 20-րդ դարի սկզբներին, հայոց պատմության բեկումնային, ամենամռայլ ժամանակաշրջանում, ուստի բնական է, որ պատմաքաղաքական գործոնների թելադրանքով շատ ավելի քիչ գործածվում է չեզոք, հազվադեպ նաև դրական ընկալվող միավորների հետ, ինչպես՝ **հաշտեցման հանձնաժողով, հաշտեցում, կապեր, առնչություններ, (գաղտնի, բարձր մակարդակի) բանակցություններ, ֆուտբոլային դիվանագիտություն, հնարավոր համագործակցություն, երկխոսություն, քննարկում, հանդիպում, մերձեցում, սահմանակետ** և այլն:

Ամենահաճախական լրացյալներն են **հարաբերություններ** և **սահման** բառերը, որոնք ևս չեզոք իմաստ ունեն: Կապակցվող մյուս բառերը (բառաձևերը) և

⁷ Գոյականի լրացումը ածականով հարցի շուրջ տե՛ս **Վ. Ա. Քոսյան**, նշվ. աշխ., էջ 110-126: Լրացումների մեծաթիվ օրինակների մեջ, սակայն, հատվածական բաղադրություններ չկան:

⁸ Տե՛ս www.eanc.net:

բառակապակցությունները՝ **պատերազմ, հակամարտություն, ռազմաճակատ, կոտորած(ներ), (արյունահեղ) ընդհարում, կռիվ, հակասություն, թշնամանք / թշնամություն, առճակատում, կոնֆլիկտ** և այլն, մեծ մասամբ բացասական իմաստ են արտահայտում: Դրանք արտացոլում են հարևան ժողովուրդների և երկրների պատմության բնորոշ կողմերը, հատկապես վերջին հարյուրամյակի արյունալի իրադարձությունները կամ նրանց արձագանքները:

Մամուլում հանդիպող կապակցություններից մի քանիսը հազվադեպ են (միջգերատեսչական պայմանագիր, պլատֆորմ) կամ ոչ տիպական, դիպվածային (բարեկամություն):

Երբեմն կապակցությունները հեզնական բնույթ ունեն՝ **ֆլիրտ, եղբայրություն, ինչպես՝ «Այ այսպիսի հայ-թուրքական եղբայրություն Տավիանիների ֆիլմում» («Առավոտ», 10.07.2007): Հայ-թուրքական բաղադրությունը որոշակի խոսքաշարում միասնության գաղափարի ցուցիչ է, հմմտ. «Արագած լեռան գագաթ էր բարձրացել հայ-թուրքական մի արշավախումբ՝ լեռան գագաթին հայկական պետական դրոշի կողքին դնելով թուրքական դրոշը» («Ազգ», 21.04.2007):**

Հանդիպում են նաև սխալ կապակցություններ՝ «Երևանում **հայ-թուրքական ֆուտբոլային թիմերը** կմրցեն երկու նախագահների երկրպագությամբ» («Առավոտ», 06.09.2008), «Անդրադառնալով **հայ-թուրքական քարոզչությանը**, նկատեց...» («Առավոտ», 19.09.2008), «Կա՞ն արդյոք տարածաշրջանային հիմնահարցեր, որտեղ **հայ-թուրքական** շահերը համընկնում են» («Առավոտ», 03.01.2008): Այստեղ, բնականաբար, հատվածական բաղադրություն չպիտի գործածվեր, այլ համապատասխան համադասական կապակցություններ՝ **հայկական և թուրքական ֆուտբոլային թիմեր / քարոզչություն** կամ **հայերի և թուրքերի / հայկական և թուրքական կողմերի**:

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ բաղադրիչով կապակցությունները նախորդներից բոլորովին տարբեր են. գերիշխում են բարեկամություն, համագործակցություն և նման հասկացություններ արտահայտող դրական բովանդակությամբ բառերը, կան նաև չեզոք վերաբերմունքի ցուցիչ բառեր: Որպես լրացյալ՝ բաղադրությունը գործածվում է **հարաբերություններ, (տնտեսական, մշակութային, գիտական) կապեր, առնչություններ, (տնտեսական, քաղաքական,**

ռազմական, միջխորհրդարանական) համագործակցություն, բարեկամություն⁹, դաշինք, համալսարան, բաժին, դասարան, միջկառավարական հանձնաժողով, բանակցություններ, համատեղ արտադրություն՝ ձեռնարկություն՝ ընկերություն, գործախմբավորում, գործավարժություններ լրացյալների հետ:

Բոլորովին չկան «կոիվ, պատերազմ», «հակամարտություն» և համանման հասկացություններ արտահայտող բառեր, քանի որ երկու ժողովուրդների բազմադարյա հարաբերությունների պատմությունը բնութագրվում է համագործակցությամբ կամ զինակցությամբ, ընդհարումներ երբևէ չեն եղել:

ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ: Այս բաղադրությունը ևս ամենից շատ կապակցվում է հարաբերություններ բառաձևին, որն ստանում է **միջպետական, պետական, քաղաքական, տնտեսական, առևտրատնտեսական, բարիդրացիական, բարեկամական, եղբայրական, եկեղեցական, ազգամիջյան, երկկողմ, բարդ, մշուշոտ, նորմալ, խաղաղ, անխնդիր, պատմական, գրական** լրացումները:

Կապակցությունները տեսանելի արտացոլում են հայ և վրացի հարևան ժողովուրդների ջերմ, բազմաբնույթ, միևնույն ժամանակ նաև բարդ, հակասական և հարափոփոխ հարաբերությունները հատկապես վերջին դարերի ընթացքում:

Բաղադրությանը կապակցվող մնացած միավորներն ըստ բովանդակության կարող ենք բաժանել երկու խմբի:

Առաջին խմբում դրական և չեզոք իմաստ արտահայտող կապակցություններն են՝ **հարաբերություններ, առնչություններ, բանակցություններ, շփումներ, խորհրդակցություններ, համաձայնություն, բարեկամություն, եղբայրություն, միջկառավարական / միջխորհրդարանական հանձնաժողով, աշխատանքային խումբ, գործարար համաժողով, հոչակագիր, համատեղ ձեռնարկություն / ընկերություն, պատմամշակութային ընդհանրություններ, բանասիրություն, բաժին և այլն:**

Այս տեսակի բառակապակցությունները կարելի է նաև դասակարգել ըստ իմաստային ենթախմբերի: Այսպես.

- **հայ-վրացական միացյալ բանակ / զորքեր / զորաբանակ / զորագունդ / ուժեր / ջոկատներ / էսկադրոն / կայազոր / աշխարհազոր,**
- **միավորյալ թագավորություն / տերություն / պետություն,**

⁹ Հանդիպում է նաև չակերտյալ «բարեկամություն». «Պետք չէ այսօր մարդասեր ձևանալ և շահարկել հայ-ռուսական «բարեկամությունը»» («Ազգ», 20.10. 2004):

- ռազմական դաշինք / զինակցություն / (համատեղ) ազատագրական պայքար, ապստամբություն, դաշնակցություն,
- սահման, սահմանակետ, սահմանագլուխ,
- տնտեսական / գործարար / մշակութային / գիտական / շախմատային համագործակցություն,
- գրական / թատերական / մշակութային / առևտրատնտեսական կապեր,

Երկրորդ խմբում բացասական բովանդակություն ունեցող կապակցություններն են՝ հայ-վրացական բախումներ, հակամարտություն, առճակատում, պատերազմ, ընդհարում, սահմանային / եկեղեցական վեճ(եր), կռիվներ, անհաշտություն, լարվածություն, վիճահարույց խնդիրներ, հերթական կոնֆլիկտ, տարակարծություն, հակասություն:

Դրական (և չեզոք) բովանդակություն ունեցող միավորներն անհամեմատ շատ են և հաճախական: Դրանք արտացոլում են հայ-վրացական դարավոր առնչությունների իրական վիճակը:

Բացասական բովանդակություն ունեցող միավորները թե՛ փոքրաթիվ են և թե՛ սակավադեպ: Այսպես, **հայ-վրացական ընդհարում(ներ)** բառակապակցությունը ԱՐԵՎԱԿ-ում հանդիպում է 10 անգամ, **հայ-վրացական բախումներ**-ը՝ 4, իսկ **հայ-վրացական հակամարտություն**-ը և **առճակատում**-ը՝ 1-ական: Համեմատության համար ասենք, որ **հայ-վրացական հարաբերություններ** կապակցությունը գործածվել է 200-ից ավելի համատեքստում, իսկ **հայ-վրացական բարեկամություն**-ը՝ 28:

ՀԱՅ-ԱՂԲԵՋԱՆԱԿԱՆ: Գործածվում է **հակամարտություն / կոնֆլիկտ, հարաբերություններ, սահման, շփման գիծ, բանակցություններ, բախումներ, կռիվներ, ընդհարումներ, պատերազմ, դիմակայություն, առճակատում, հիմնախնդիր, շփումներ, ճակատ, սահմանային գոտի, հաշտեցման հանձնաժողով, հաշտության համաձայնագիր, երկխոսություն, երկաթուղի, թշնամություն, հանդիպում, համատեղ հայտարարություն, լարվածություն / լարում, տարածքային վեճ** և այլ միավորների հետ: Ակնհայտ է, որ կապակցվող միավորները հիմնականում ոչ բարեկամական, թշնամական, ընդգծված բացասական բովանդակություն ունեն, թեև կան նաև չեզոք վերաբերմունք արտահայտող կապակցություններ:

Հայաստանի և Ադրբեջանի հատկապես ներկա հարաբերությունները հիմք են դարձել **հայ-ադրբեջանական** և **հայ-թուրքական** հատվածականներով կապակցությունների նմանվելուն. մի շարք լրացյալներ նույնական են: Հետաքրքրական է, որ հիշյալ հատվածականները երբեմն գործածվում են միևնույն համատեքստում: Հմնտ. «... **հայ-ադրբեջանական** և **հայ-թուրքական** հավերժ թշնամության մասին հայտարարություններ են անում» («Առավոտ», 22.07.2004), «**Հայ-թուրքական** և **հայ-ադրբեջանական** հարաբերությունները այդպես էլ առաջընթաց չեն ունենում» («Հայկական ժամանակ», 24.08.2005):

Հանդիպում են նաև արտասովոր կամ ոչ տիպական կապակցություններ. ինչպես՝ «Մի պահ ենթադրենք, որ ԼՂ-ն անկախ ու **հայ-ադրբեջանական համատեղ պետություն** է...» («Հայկական ժամանակ», 18.11.2006), «**Հայ-ադրբեջանական միասնական մենթալիտետի** փայլուն օրինակ են նաև Ընտրական օրենսգրքի ... աղմկոտ քննարկումները» («Առավոտ», 07.06.2003), «**Հայ-ադրբեջանական ոչ պաշտոնական դաշինք** Վրաստանի ներսում» («Հայկական ժամանակ», 17.06.2006):

Խորհրդային շրջանում հարևան հանրապետությունները մեկ պետության մեջ էին, ուստի հազվադեպ, հատկապես անցյալի մասին խոսելիս, հանդիպում են նաև այսպիսի կապակցություններ՝ **հայ-ադրբեջանական (թատերական, գրական) կապեր, առնչություններ**: Ժամանակին մամուլում սովորական էր, թեպետև հաճախ կեղծ, **հայ-ադրբեջանական բարեկամություն** բառակապակցությունը, որի փոխարեն այժմ գործածվում է առավելաբար **երբեմնի բարեկամություն** կապակցությունը:

Կան նաև ակնհայտ սխալ գործածություններ, ինչպես՝ «Ղարաբաղյան կարգավորման **հայ-ադրբեջանական իշխանությունների** քայլերին ավելացել ու օրեցօր ավելանում են այսպես կոչված հասարակական նոր նախաձեռնությունները» («Ազգ», 10.07.2004): Պետք է լիներ «Հայաստանի և Ադրբեջանի իշխանություններին» կամ թերևս «հայկական և ադրբեջանական իշխանություններին», այլապես միացյալ իշխանություններ են ընկալվում, որ անհեթեթություն է:

ՀԱՅ-ԱՄԵՐԻԿԱՆ: **Հայ-ամերիկյան** հատվածական բաղադրությունը հետաքրքրական է նրանով, որ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների հետ Հայաստանի առնչությունները ժամանակային նվազ ընդգրկում ունեն, ի տարբերություն նախորդների՝ ԱՄՆ-ը դրացի երկիր չէ, ոչ էլ նույն տարածաշրջանում է, տարբեր է երկու

ժողովուրդների և երկրների հարաբերությունների բնույթը: Սա ենթադրում է կապակցվող բառերի համակազմի որոշակի տարբերություն: Բաղադրությունն ավելի հաճախ կապակցվում է **հարաբերություններ, համագործակցություն, համաձայնագիր, պայմանագիր, առողջության կենտրոն, ընկերություն՝ կազմակերպություն՝ ձեռնարկություն՝ արտադրություն, աշխատանքային խումբ, հանձնաժողով, խորհուրդ, կոմիտե, հանդիպում, բանակցություններ, խորհրդակցություն, զորավարժություններ, բարեկամություն, ծրագիր, տնտեսական համաժողով, օրակարգ, մշակութային միություն** լրացյալներին: Սրանք ընդգրկում են պետական, հասարակական, քաղաքական, տնտեսական, մասամբ նաև մշակութային կյանքի զանազան ոլորտները, դրական կամ չեզոք բովանդակություն ունեն, բացակայում են բացասական իմաստներ արտահայտող բառերը:

Հանդիպում են նաև սխալ գործածության դեպքեր, ինչպես օրինակ՝ «Հայաստանի զինված ուժերի շտաբի պետն արժանացավ «Պատվո լեգեոն» մեդալի **հայ-ամերիկյան պաշտպանական գերատեսչությունների** միջև կայուն և կառուցողական կապերի հաստատման ... համար» («Ազգ», 10.11.2004):

ՀԱՅ-ԻՐԱՆԱԿԱՆ: Իբրև լրացում՝ **հայ-իրանական** բաղադրությունը կապակցվում է այնպիսի միավորների հետ, որոնք ցույց են տալիս հասարակական-քաղաքական, տնտեսական, գիտական և մշակութային կյանքի, պետական կառավարման տարբեր բնագավառների հասկացություններ՝ **հարաբերություններ, համագործակցություն, գործակցություն, սահման, սահմանագիծ, սահմանագլուխ, սահմանակետ, կապեր, ընդհանրություններ, համաձայնագիր, պայմանագիր, միջկառավարական հանձնաժողով, գործարար համաժողով, էներգետիկ նախագիծ / ծրագիր, գազամուղ / գազատար, բարեկամություն, լեզվական / գրական առնչություններ / փոխազդեցություններ, քննարկումներ, հանդիպումներ, փոխայցեր, ակումբ, հուշագիր, օրակարգ, միացյալ ճակատ, պանթեոն:**

Հետաքրքրական են **հարաբերություններ** լրացյալի որոշիչները՝ **բարեկամական, փոխշահավետ, քաղաքական, դիվանագիտական, տնտեսական, առևտրատնտեսական, էներգետիկ, բազմադարյա, ջերմ, սերտ, բարիդրացիական, մշակութային, գիտամշակութային, համակողմանի:** Թվարկվածներից ոչ մեկը բացասական իմաստ չունի, ընդհակառակը՝ կան շեշտված դրական իմաստ ունեցող բառեր: Բացառություն է

20-րդ դարի 90-ականներին վերաբերող դիպվածային հետևյալ գործածությունը. «Մենք անցած տասնամյակը սկսեցինք շրջափակումով և հայ-վրացական ու **հայ-իրանական մշուշոտ հարաբերություններով...**» («Առավոտ», 02.11.2002):

Ըստ վերջին տասնամյակների հայ մամուլի լեզվական տվյալների՝ հայ-իրանական հարաբերությունները գնահատվում են միայն դրական, և դա համապատասխանում է իրականությանը: Այնինչ **հայ-պարսկական** բաղադրությանը կապակցվող բառերի մեջ հանդիպում են **պատերազմ, կռիվներ, ընդհարումներ**, որոնք, սակայն, վերաբերում են պատմական անցյալին (և կրկին ճշմարտորեն արտացոլում են իրականությունը):

Համադրելով վերևում բերված փաստերը՝ պարզենք, թե **հայ** առաջնաբաղադրիչով հատվածականներն ընդհանրապես ո՞ր բառերին ու բառաձևերին են կապակցվում:

Հայ-ով հատվածական որևէ բաղադրություն գործածելիս մեքենաբար, ինչպես ուրիշ դեպքերում, խոսողի կամ գրողի մտքին առաջինը գալիս է **հարաբերություններ** բառաձևը, այլ կերպ ասած՝ ինչպես որ ամեն մի քերականական ձև թելադրում է որոշակի կառույց, այնպես էլ «ամեն մի բառ ենթադրում է որոշակի բառերի կապակցելիություն»¹⁰: **Հարաբերություններ** լրացյալն ստանում է **ազգամիջյան, առևտրատնտեսական, բարդ, բարիդրացիական, բարեկամական, դիվանագիտական, եկեղեցական, եղբայրական, թշնամական, միջպետական, պատմական, ջերմ, տնտեսական, քաղաքական** և նման այլ լրացումներ: Փոխադարձության իմաստի թելադրանքով լրացյալը հաճախ հոգնակի թվով է դրվում՝ **աղերսներ, առնչություններ, բանակցություններ, կապեր, շփումներ, փոխշփումներ**:

Սահմանակից երկրների անունների հիմքով բաղադրված հատվածականներով բառակապակցություններում հաճախական է **սահման-ը (հայ-թուրքական, հայ-իրանական, հայ-ադրբեջանական, հայ-վրացական սահման)**:

Բարեկամ ժողովուրդների անուններից բաղադրված հատվածականների հետ գործածվում են **բարեկամություն** կամ **եղբայրություն** բառերը (օրինակ՝ **հայ-ուսական բարեկամություն**), թշնամիների և հակառակորդների հետ՝ **հակամարտություն**,

¹⁰ Տե՛ս **Է. Բ. Աղայան**, *Հոգելեզվաբանական մի փորձի արդյունքները*, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 1973, հ. 8, էջ 77: Հմտ. «Լեզվական համակարգը վերածվում է սերող մոդելների համակարգի և խոսքի մեջ այնպիսի մեքենականությամբ է կատարվում խոսքի սերումը, որ ամեն մի հաղորդված խոսք, կարծես, հենց սկզբից ի վեր, պատրաստի վիճակում կար արդեն խոսողի գիտակցության մեջ» (նշվ. աշխ., էջ 76):

պատերազմ, թշնամանք, ընդհարում, բախում(ներ) (օրինակ՝ հայ-ադրբեջանական հակամարտություն, հայ-թուրքական թշնամանք) և այլն:

Այսպիսով՝ կարող ենք որոշ եզրակացություններ անել:

1. **Հայ առաջնաբաղադրիչ ունեցող հատվածականներով կապակցությունները** հիմնականում ճիշտ գաղափար են տալիս հայերի, Հայաստանի և այլ ազգերի ու պետությունների այժմյան և անցյալի հարաբերությունների մասին:

2. **Հայ առաջնաբաղադրիչով հատվածականները կապակցվում են չեզոք, դրական և բացասական իմաստ արտահայտող բառերի հետ, ինչպես՝ հարաբերություններ, կապեր, առնչություններ, համագործակցություն, սահման, համաձայնագիր, պայմանագիր, գորագունդ... (չեզոք), բարեկամություն, եղբայրություն, զինակցություն... (դրական) և հակամարտություն, թշնամություն, պատերազմ, ընդհարում, բախում(ներ)... (բացասական):** Գերիշխում են չեզոք և դրական նշանակություն ունեցող լրացյալները:

3. **Հայ-ռուսական, հայ-ամերիկյան, հայ-իրանական հատվածականները, որպես կանոն, կապակցվում են դրական կամ չեզոք իմաստ արտահայտող լեզվական միավորների, հայ-թուրքական-ը և հայ-ադրբեջանական-ը՝ առավելաբար բացասական, հայ-վրացական-ը՝ ինչպես դրական և չեզոք, այնպես էլ բացասական նշանակություն ունեցող միավորների:** Վերջինս գուցորդելիության առումով ամենից բազմազանն է:

4. **Ամենահաճախական հատվածական բաղադրությունները գործածվում են հարաբերություններ, առնչություններ և կապեր լրացյալների հետ, սահմանակից երկրների առնչությամբ՝ սահման, բարեկամ ազգերի և գործընկեր պետությունների վերաբերմամբ՝ բարեկամություն, համագործակցություն, պայմանագիր, համաձայնագիր, հակառակորդ կամ թշնամի պետությունների դեպքում՝ հակամարտություն, թշնամանք, պատերազմ և այլն:**

5. Պատմական զարգացումների թելադրանքով կապակցվող միավորների կազմը և բնույթը տարբեր ժամանակաշրջանների առնչությամբ փոփոխվում են: Այդպես է **հայ-վրացական հատվածական բաղադրությամբ կապակցությունների դեպքում.** մի կողմից ունենք **հայ-վրացական ռազմական դաշինք** կամ **եղբայրություն** և **հայ-վրացական պատերազմ** կամ **բախումներ**՝ մյուս կողմից:

6. **Հատվածական բաղադրությունների լրացյալները դրվում են ինչպես եզակի (հայ-իրանական գործընկերություն, հայ-ադրբեջանական հակամարտություն, հայ-**

վրացական սահմանակետ), այնպես էլ հոգնակի թվով (հայ-ռուսական հարաբերություններ, հայ-ամերիկյան կապեր, հայ-թուրքական բանակցություններ):